

Nøllergata skole

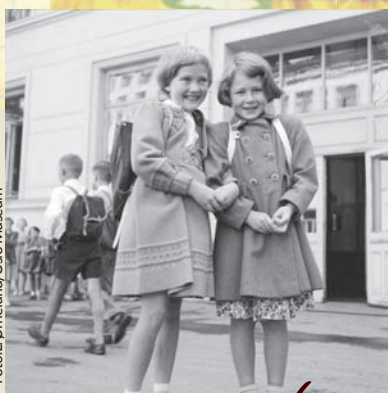
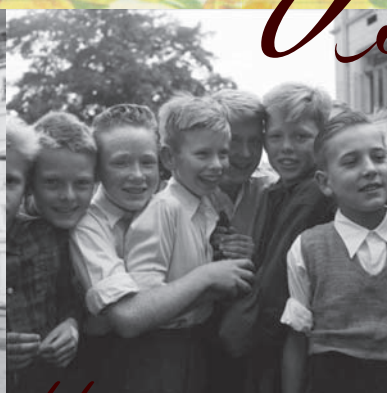

Foto: L. Ørnelund/Oslo Museum

- best i klassen på skolebygg

Byantikvaren

Møllergata

- en pionérskole

Skolen på 1700-tallet

I 1740 var byen inndelt i 8 skoledistrikter med hver sin lærer i leide skolelokaler. En ny skoleordning ble godkjent samme år, men ble ikke realisert, antagelig på grunn av de dårlige tidene i byen. Ny skoleordning ble igjen fastsatt 1806, nå med kjøp eller bygging av egne skolehus i fire skoledistrikter. I tillegg til Møllergata ble det opprettet småskole på Ankerløkken, Hammersborg, Vaterland og i Pipervigen.

Møllergata er ingen alminnelig skole. Da den nye Nordre skole åpnet under en høytidelig seremoni 10. januar 1861, markerte den en milepæl i norsk skolehistorie. Arkitekt Jacob Wilhelm Nordan hadde tegnet "Norges første moderne folkeskole". Forlatt var småskolebyggene der alle elever, uansett alder, ble undervist i samme klasserom, og undervisningen foregikk i små og dårlige lokaler, på lykke og fromme når det passet seg slik. Skoleloven av 1860 krevde bygging av skikkelige skolehus. Nordre skole ble oppført etter nye, pedagogiske prinsipper. Slik skulle fremtidens skole se ut. Gjennom historien har Møllergata fortsatt å være først med det meste. Skolens store betydning, ikke bare for skolebyggeriet i Oslo, men på landsbasis, er av nasjonal verdi. Møllergata står også som et monument over skolen som en viktig samfunnsmessig plattform i profesjonaliseringen av læreryrket, og som drivhus for de kvinnelige stemmerettsforkjemperne. Møllergata rommer skolehistorie, byhistorie, arkitekturhistorie og kulturhistorie. Da arkitekt Nordan malte sin vakre akvarell av skoleanlegget, var nok hensikten å selge prosjektet inn til skolekommisjonen. Det lyktes. Møllergata skole er fremdeles like vital, og det legges til rette for fortsatt nytt liv på fredet, historisk grunn.

Foto: S.M. Petersen/Krøst Teknisk Museum

Den første skolen

Almueskolen i Møllergata 46 kan se liten og ufselig ut, men da den sto ferdig i 1826, var den ikke bare byens første skole bygget i mur, den var også Oslos første skolebygg oppført til formålet. Planen var at elevene nå skulle få en mer stabil undervisning enn tidligere. Skolen hadde ett klasserom og bolig for læreren. Bak og ved siden av bygningen var det hage for læreren og gårdsplass for elevene. Trafikken på den tiden var ubetydelig, byen var omgitt av løkkeeiendommer og dyr vandret i gatene. Oslo var liten og landlig. 22. nov 1826 ble det bestemt at "det fornødne inventar" skulle kjøpes inn: "saasom 1 kateter, 5 lange pulte med benke, et stort skab og en sort tavle". I klasserommet satt altså elevene på hver sin side av store langbord. Møllergata skole skulle dekke "Østre del af

Hammersborg, alle de Huse der ligger paa østre Side av Vejvæsenets Gjærde paa Hammersborg, endvidere: Møllergaden, Grubbegaden, Torvet, og den øvre og nordre Deel af Fjerdingsken til Haumands-gaden, hvor nu Frue Stabell boer". En lærer ble ansatt, han hadde ansvar for alle de 126 elevene. De fleste av barna hadde ikke hatt noen skolegang før, nå møtte de på skolen to dager i uken, tilsammen 9,5 timer, 60/80 skoledager årlig. Fagene var religion, lesning, regning og skriving. Undervisningen ble likevel ikke så stabil som det var tenkt. Kolera-epidemier og sykdom herjet, dessuten ble det klart at skolen sto på dårlig grunn. Gulvet måtte skiftes og barna ble flyttet rundt. I 1850-årene begynte arbeidet med en ny og moderne Møllergata skole.

Eldre skolehus

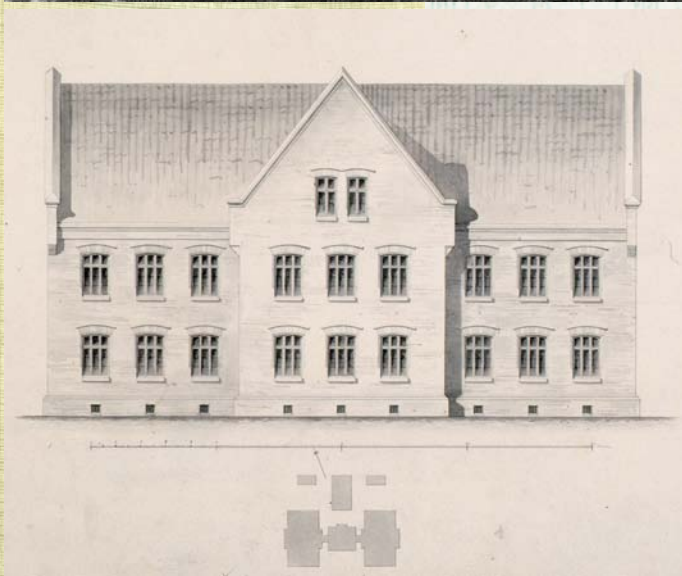

Ankerløggen (øverst) og Hammersborg skoler er typiske eksempler på småskoler fra tidlig 1800-tall. Ingen av dem var bygget som skole, og var ikke særlig godt egnet til formålet.

Foto: N. Skarpmoen/Arkiv/Oslo Byarkiv

Nordre Skole 1861

Foto: O. Værnes/Oslo Museum

Faksimile: Skolen i sentrum

Gutteklasser utenfor den gamle gymnastikksalen 1896.

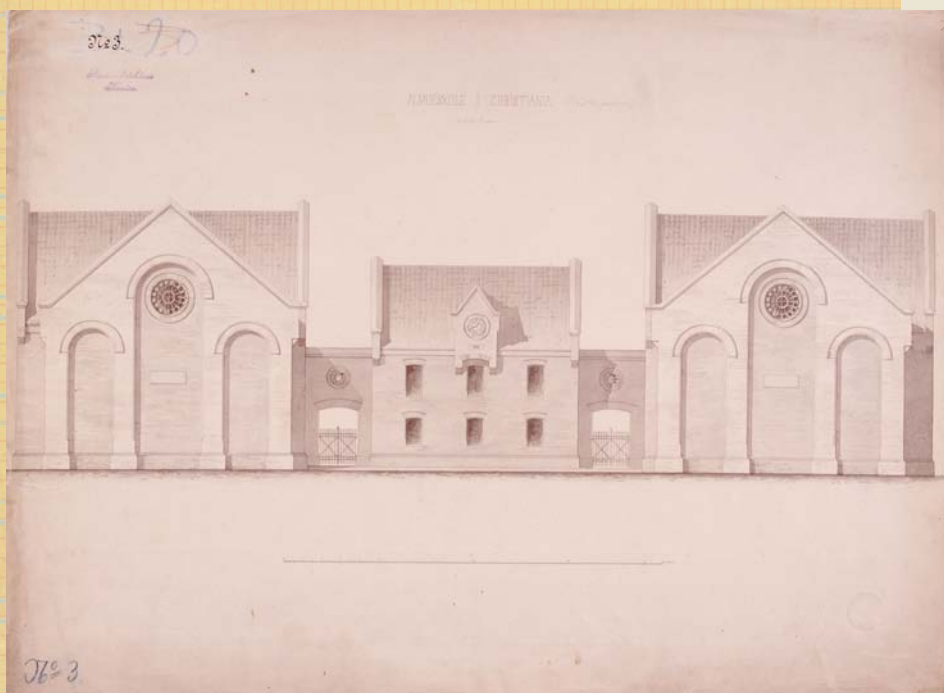
Kristiania, midten av 1800-tallet. Byveksten er enorm. Industrien har lokket folk til hovedstaden, som ekspanderer i rekordfart. Barnekullene er større enn skoleplanleggerne kunne forestilt seg. Det må bygges. To store skolehus, ett i nord og ett i sør. Det er flest barn i sør, men der er det også tomtmangel, og i 1856 begynner kommunen å se etter en passende plassering for det som etter planen skal bli Nordre skole, senere Møllergata. Tomtevalget faller på Fredensborg løkke, eid av professor Hans Henrik Maschmann (1775-1860). Han forlanger at eiendommen skal overdras i sin helhet, og til tross for at arealet er i største laget går kommunen med på dette. Man kan jo etablere en skolehage i tilknytning til bygningene. Den store tomten gir også rom for senere utvidelser av skolen. Like etter blir arkitekt Jacob Wilhelm Nordan (1824-1892) ansatt. Han går straks i gang med å prosjektere og tegne det nye skoleanlegget.

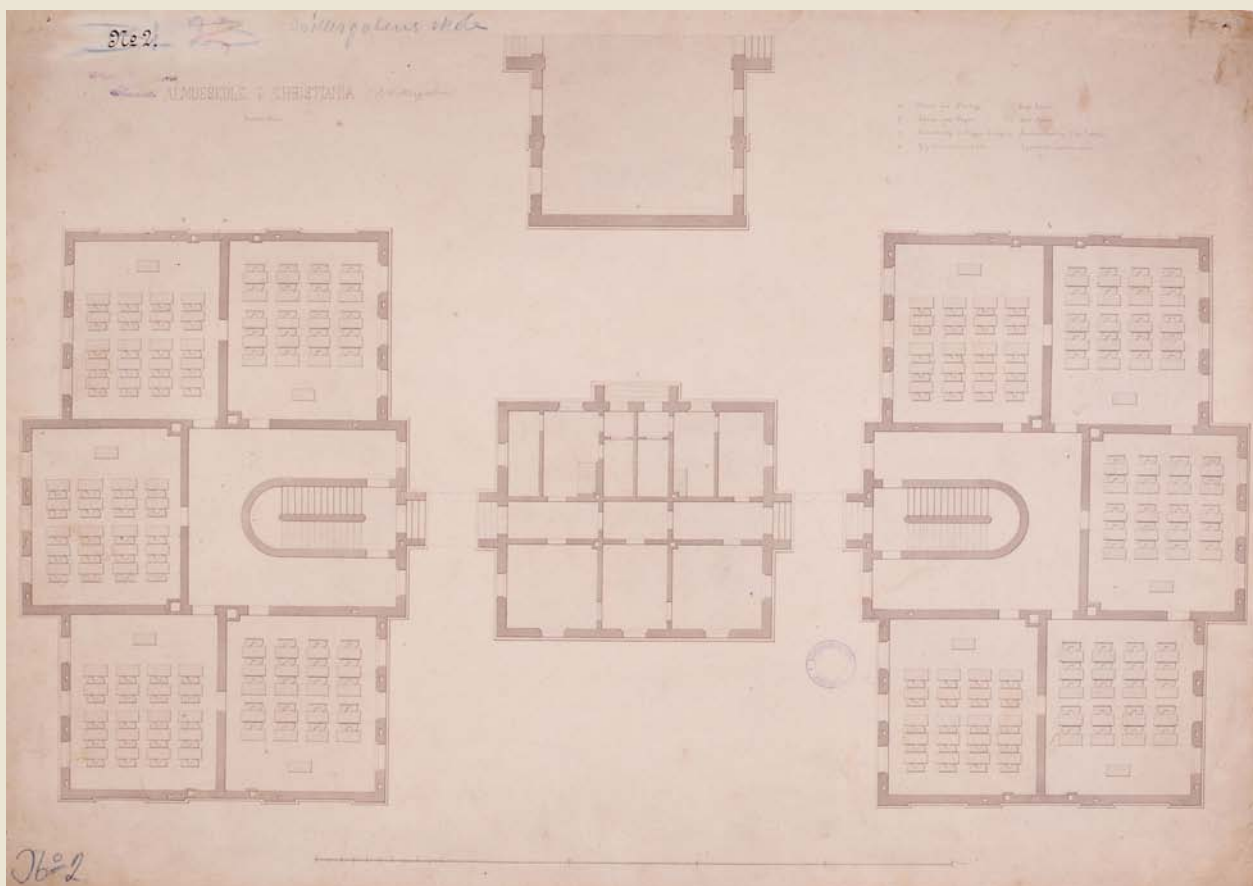
Området hvor skolen ble anlagt var regulert i 1839 etter Grosch' plan for Youngsløkken og Ankerløkken. Til tross for at området var tenkt anlagt som et bymessig strøk, besto omgivelsene på byggetidspunktet for en stor del av grøntarealer. På Krums kart over Kristiania 1888 ser vi Møllergata "Almueskole" midt i bildet. En del hus har kommet opp, men fremdeles består byen av mange ubebygde tomter.

Tall og planer

29.mai 1858 var tegningene til Møllergata skole klare. De ble lagt fram for skolekommisjonen 2.juni, og 11.august ble pengene bevilget. Anlegget kostet 33 000 spesidaler, inkludert 2500 spesidaler til gymnastikksal. Murmester Nielsen fikk anbudet, og byggearbeidene startet i mai 1859. Stort sett gikk det hele etter planen, men visjonen om at de ledige arealene kunne brukes til "havedyrking og eksersisplass" måtte skrinlegges. Da skolen sto ferdig var det ikke jord til overs. Dette var likevel interessante tanker. Allerede på et tidlig tidspunkt ønsket man å utvikle skolen til å inneholde mer enn bare de vanlige basisfagene.

Møllergata skole 1861. Pikeskolen til høyre, gutteskolen til venstre. For første gang ble det innført kjønnskille i Kristianiaskolen. Skolegården var delt i to med et plankegjerd. I bygningen i midten holdt overlæreren til. Derfra hadde han full kontroll over alt som skjedde på skolen.

Møllergatas påvirkning

I 1861 tegnet arkitekt Nordan også Sagene skole (øverst). St. Croix skole i Fredrikstad (1875, nederst) er tydelig influert av Nordre skole. Den er tegnet av Henrik Thrap-Meyer, som arbeidet hos Nordan, og også ble en kjent skolearkitekt.

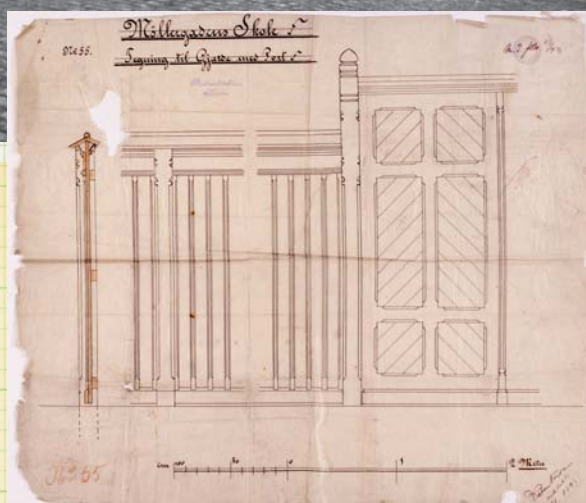
Møllergata skole 1861 ble raskt prototypen på tidens store byskole, med elevtall opp mot 2000. Skolen ble oppført i spekket teglmur med sokkel av granitt. For første gang fikk en av byens almueskoler gymnastikkbygning. Den lå midt i skolegården og sto ferdig i 1862. Gymnastikk for gutter var blitt obligatorisk året før. I forlengelsen av denne lå privetbygningen, med dører mot begge skolegårdene. Forøvrig var anlegget orientert nord-syd, i samsvar med anbefalt hygienisk norm. Som vi ser av plantegningen var byggene identisk innredet, med fem like store klasserom i hver etasje. Hvert rom var beregnet på 40-44 elever. Til sammen hadde skolen 26 klasserom, da det også var tre klasserom på hvert loft. Dobbeltpulter ble innført, de upraktiske langbordene var passé. Kateteret skulle stå mot en vindusfri vegg.

Grupperingen av klasserom rundt et trapperom var også ny, og ble retningsgivende for videre skolebygging i hovedstaden. I de romslige gangene var det god plass til elevenes yttertøy. Nå slapp man å henge vått, illeluktende tøy i klasserommene. Skolen fikk også gassbelysning og friskluftsinntak som sørget for god ventilasjon. Midtbygget var ikke bare Møllergatas, men hele Kristianskolen hjerte. I tillegg til overlæreren holdt pedellen, datidens vaktmester, til her, og ikke minst huset bygget byens skoleadministrasjon. Byggesummen for Møllergata ble høy, tre ganger høyere enn for Sagene skole, noe som nettopp skyldtes at Møllergata var et helt lite anlegg, med én skolebygning for hvert kjønn, administrasjonsbygning, og gymnastikkbygning/privet. Likevel fikk man snart for liten plass. Skolen måtte utvides.

Møllergata 1893

Året etter åpningen, i 1862, hadde Møllergata 2015 elever. I 1866 hadde tallet steget til 2309. Hele 1800-tallet og langt utpå 1900-tallet lå elevtallene konstant på mellom 2200 og 2400 barn. Elevene gikk på skole på skift. Det var både formiddags- og ettermiddagsundervisning, og når man i dag regner sammen tall fra protokollene, er det klart at ingen annen folkeskole i landet har skrevet ut en tilsvarende elevmengde. De store barnetallene skapte imidlertid problemer for Møllergata. Skolen var sprengt, og i desember 1891 ble det bevilget penger til utvidelse og påbygging av skoleanlegget. Byggearbeidene startet i november 1892, og avsluttet i november året etter. Arkitekt Nordan sto som arkitekt også for dette byggetrinnet, men han døde i 1892 og det god grunn til å anta at det var hans sønn Victor Nordan (1862-1933) overtok som utførende arkitekt.

Nordans tegninger fra utvidelsen. Detaljer av gjerde og port, samt dører og vinduer i den nye privetbygningen.

Kvinnene kommer

Foto: G. Borgen/Norsk Folkemuseum

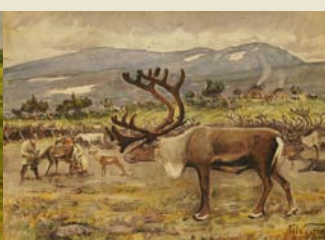

Møllergata var også en foregangsskole når det gjaldt kvinner. I 1868 hadde skolen 24 lærere og 23 lærerinner ansatt. Nesten alle Oslo skolens til sammen 30 lærerinner arbeidet altså på Møllergata. Skolen ble en viktig kvinnearbeidsplass. Lærerinnene fikk undervise de yngste barna, de hadde et særlig godt håndlag med de små ble det antatt. Bildene viser Signe Konow (øverst) og Aagot Wulfsberg, unge lærerinner ansatt på Møllergata skole ca. 1910.

Ved ombyggingen ble skolens eksteriør totalt endret. Teglsteinsfasadene ble pusset, og de opprinnelige stikkbuevinduerne ble fjernet på de to skolebygningene, men beholdt på overlærerboligen. Anlegget fra 1890-årene har et enkelt, men velkomponert nyklassisistisk uttrykk. Rektorboligen har samme fasadeutforming som de to sidebygningene, men

proporsjonene er mindre. Opprinnelig var skolebygningene og rektorboligen bygget sammen med gangbroer, disse ble nå revet og en innvendig, mer hensiktsmessig trappeforbindelse etablert. I midtbyggets 1. etasje ble det innredet vaktmesterbolig, kontor for sløydinspektøren og bibliotekstutlån. Resten av bygningen var i bruk av overlæreren.

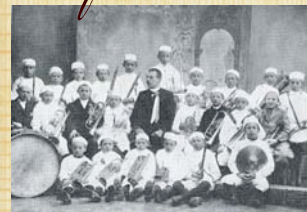

Det er nesten høytidelig å studere arkitekt Nordans vakre "Tegning til Møllergadens Skole Pikeafdelingen 2den etage" fra 1892. Tilbygget mot nord er markert med orange. Vi vet at etter ombyggingen økte antall undervisningsrom økte fra 26 til totalt 40. Pikeeskolen fikk 16 ordinære klasserom, i tillegg til et håndarbeidsrom, et sangrom, og skolekjøkken på loftet. Lærerinnene hadde eget pauserom. Tre rom ble kontorer, i tillegg fikk pikebygget en flott forsamlingssal for skolestyret. Guttebygningen hadde 18 vanlige klasserom, et barnebibliotek, to sløysaler og et naturfagsrom. Sløyd og naturfag var blitt innført med skoleloven av 1889. Begge byggene fikk dusjbad i kjelleren, noe som nok var utrolig kjærkomment for barna fra arbeidergårdene. På toppen

av det hele ble det innstallert elektrisk lys på Møllergata, som første skole i Oslo. Sentralfyr ble montert, makeløst moderne. Gymsalen ble utvidet, uværsskur satt opp, og privetene modernisert. Undervisningsmessig var Møllergata langt fremme. Helt siden åpningen hadde skolen drevet etter faglærerprinsippet, noe helt nytt, og dette ble nå videreført ytterligere. Man ønsket at barna skulle lære seg mest mulig på kortest mulig tid. I 1895 besøkte Kong Oscar II Møllergata. Han ankom skolen i en kalesjevogn trukket av fire, sorte, skinnende hester og fikk blant annet en smakebit fra sangundervisningen. Det var nok ikke tilfeldig at det var til Møllergata han kom, skolen var Oslos flaggskip, og kongen var da også meget begeistret for det toppmoderne anlegget.

For full musikk

Høsten 1901, på Møllergata skole, startet grosserer William Farre det som regnes som landets første guttemusikkorps. Få hadde tro på prosjektet. Kunne det ikke være skadelig for guttenes helse å blåse på "de større instrumente"? Farre ga ikke opp. 24 gutter kom sammen, instrumenter kjøpt inn og fram mot debuten ble det arbeidet iherdig, med øvelser flere ganger i uken under Farres ledelse. Da korpset 17.mai 1902 for første gang kom marsjerende i spissen for Møllergata skoles elever, forteller historien at det vakte "berettighet oppsikt og en veldig begeistring blant folkemassene på begge sider av gaten der toget gikk frem". Fremdeles er Møllergata skoles musikkorps slagkraftig og musiserer som aldri før. Ingen kan vel tenke seg 17.mai uten musikkorps? Det var på Møllergata det begynte.

Barn i arbeid

Foto: O. Ukjent/Arb. bevegelsen arkiv

Intensjonen med den nye skoleloven var å øke kvaliteten på undervisningen, og ikke minst sikre skolegang for barna fra de lavere samfunnslag. Dessverre var det likevel svært mange barn i arbeiderstrøkene som nesten ikke gikk på skole i det hele tatt. Samlet var 22,6 % av Kristianas skolebarn i arbeid i 1872. Omtrent halvparten av disse arbeidet 11 timer om dagen de dagene de ikke var på skolen. For noen var arbeidstiden hele 14 timer daglig. De som hadde ettermiddagsundervisning, arbeidet om formiddagen, og omvendt. Fabrikkarbeid var mest innbringende, men mange gutter kunne ta budtjeneste, arbeid om bord på fartøyer e.l., og dette var bedre betalt. Det var ikke lett for skolemyndighetene å skjære igjennom og tvinge barna på skolen. Fattigdommen gren, barneflokkene var store, og familiene var avhengig av inntekten de arbeidende barna ga. Bildet viser arbeidere på Grønvold fyrstikkfabrikk i 1890. Guttene på første rad er alle i folkeskolealder.

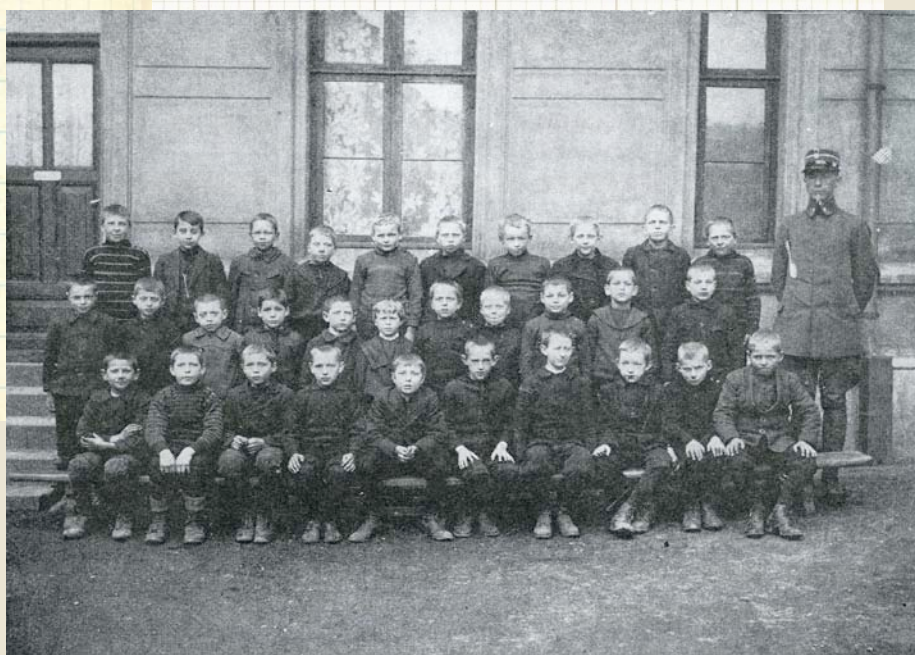
Foto: O. Ukjent/Oslo Museum

Foto: O. Ukjent/Oslo Museum

Skogplanting i Nordmarka, skoleskyting, obligatorisk skolekjøkken - skolehverdagen i Kristiania tidlig på 1900-tallet ble stadig mer variert. Møllergata vant sågar førstepremie i lagskyting i 1914. Men nye undervisningsideer krevde større og bedre skolebygg, og det var ikke bare på Møllergata man bygget flott og monumentalt. Med Mølla som modell vokste de store byskolene opp rundt omkring i Kristiania. Til venstre ser vi Sagene (1861, etter utvidelse), Ruseløkka (1879) og Vaterland (1875). Møllergata fikk også en liten tilføyelse. I 1918 ble en såkalt "bespisningsbygning" oppført. Den lå i skolegården langs Deichmannsgate, og hadde plass til omtrent 200 barn samtidig.

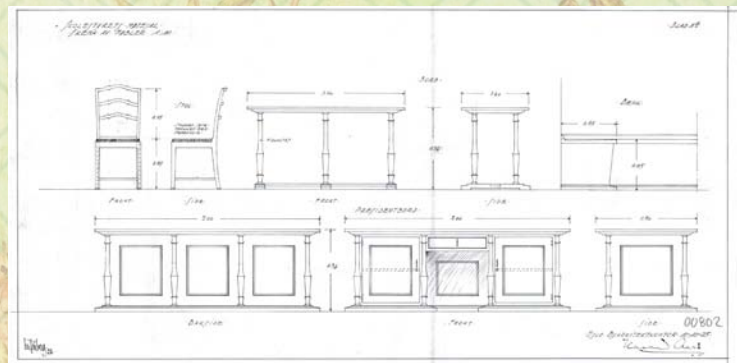
Faksimile: Skolen i sentrum

Gutteklasser på Møllergata ca. 1900. Læreren i staslig uniform heter O. Strøm.

Herredsstyresalen

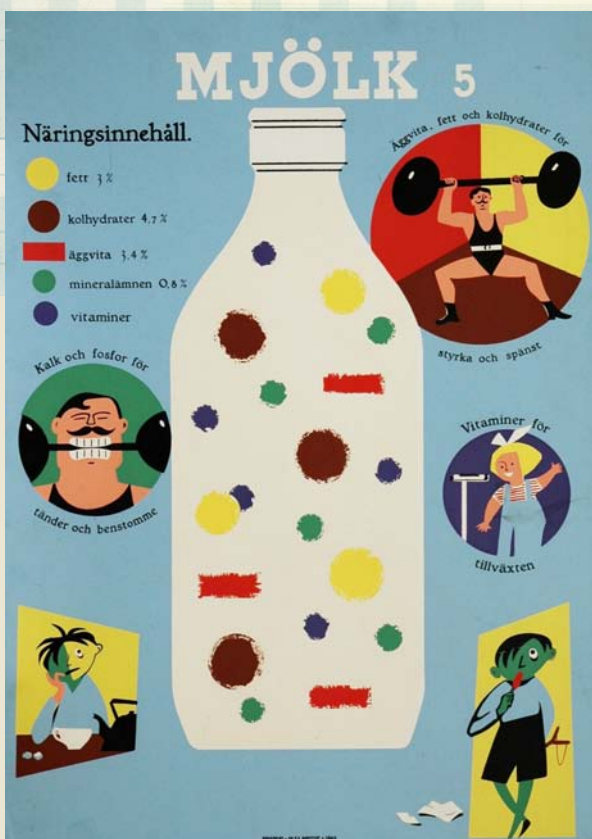
I den flotte festsalen i 3. etasje i pikeskolen holdt skoleadministrasjonen sine møter. Salen kom til under skoleutvidelsen i 1893, og har opp gjennom årene bl.a. tjent som festsal, samlingssal og teaterlokale. I oktober 1925 tegnet byarkitekt Harald Aars nytt, stilfullt møblement til salen. 29. februar 1952 ble to temperamalerier av kunstmaler Ivar H. Thorkildsen avduket; "Barn i virksomhet" (5x2 m) og "Skolen og byen" (9x2 m). Bildene ble skaffet til veie av skolens utsmyningskomité, og er gode eksempler på skolekunst fra perioden.

"Barn i virksomhet" Ivar Thorkildsen 1952

Funkisskolen

I 1930-årene sto lys, luft og nye sunnhets-idealer i fokus. Møllergata skole hadde behov for fornyelse. Befolkningsveksten i byen var fremdeles betydelig, og mangelen på skoleplasser var stor. Mange barn sognet til Møllergata og fra 1918 til 1932 forelå omfattende planer om utvidelse og modernisering. Gymnastikksalen var gammel og trang, matsalen var en brakke i skolegården, og spesialrommene foreldet og altfor få. I 1928 utarbeidet byarkitekt Harald Aars tegninger for et moderne nybygg. Utkastet omfattet gymnastikksal med dusjer, sløydssaler, sangrom, håndarbeidsrom, tegnesal, skolekjøkken, tannlegekontor, matsal, wc og nytt uværsskur. Etter en del diskusjon ble det bestemt at det også skulle bygges svømmehall. De nye klasserommene ble store og lyse, med flyttbare tomannsbord og det nyeste som fantes av utstyr. Den gamle gymnastikksalen og privetbygget ble revet. Da tilbygget sto ferdig i 1933 (svømmehallen i 1937), hadde skoleanlegget fått den formen vi kjenner i dag.

Plansjeserien om melkens fortrefelighet var i bruk i Osloskolen i flere tiår.

Minner fra skolekjøkkenet

“Møllergata fikk skolekjøkkenet i 1893. Det ble plassert på loftet i pikebygget - “så ikke madlugten trengte sig inn til Børnene som skulle lese og skrive”. Kjøkkenet var utstyrt med gass-bluss og vedkomfyrer. Da skolen fikk sitt moderne tilbygg i 1933, ble det i 4. etasje innrettet -etter den tids krav - et meget moderne kjøkken som ble framholdt som et mønsterkjøkken, og mange interesserte skolefolk fra inn- og utlandet kom for å ta det i øyesyn. (...) Guttene har nå fått kjøkken på sine time-tabeller. At dette er meget populært blant guttene, får vi stadig høre. En gutt hadde brukt to ribben dagen før: “Jeg skal gå på skolekjøkkenet i dag mor, om jeg nesten ikke kan puste”. Og guttene møter opp med hvite forklær og høye kokkeluer. - Heretter skal vi ikke bare snakke om dyktige husmødre, men også om flinke husfedre.”

Jubileumsboken
1961

VÅR FÖDA
ORGANISKA och ENERGIALSTRANDE NÄRINGSÄMNET
KOLHYDRATER = STÄRKELSE och SÖCKER
FÖRSKOLAN I MÖLLERGATA 1893-1933

ANIMALISKA
BROTTSÄTTNINGEN I 1893-1933

VEGETABILISKA
BROTTSÄTTNINGEN I 1893-1933

MÖLKE 9%	GRÄDDE 4%	SIRAP 73%	HÖLJUNG 87%	MAKARÖN 73-88%	MÖL 7-80%	STÄRKELSE 80-90%	GRÖN 67-78%	ÄRTOR 13-40%	BÖNOR 17-20%
KÄRNSÖLJE 4%	SURAVOLK 4-5%	VÄSSLA 4%	HÄRT BROT 71% HÖRT BROT 52-60%	TORRA RÖT 16-71%	TORRA RÖT 16%	SÖTA FÄRRE 15%	SÖTA FÄRRE 15%	KAKAO 10%	MANDEL 18%
MEXOST 80%	OST 3-3%	MORÖTTER 10%	POTATIS 10%	LOK 9%	ÄRTOR 15%	TOMATER 4%	BÖNOR 7%	ROBETOR 9%	KALFOTTER 8%
LEVER 1-3-4%	FÄRSKA BÄR 8-12%	BANANER 22%	FÄRSKA FRUKT 7-14%	ÄPPLAR 10-15%	KORNO 20-30%	TRÄSK 20-30%	TRÄSK 20-30%	TRÄSK 20-30%	TRÄSK 20-30%

CELLULOSA eller TRÄÄMNE (OCH SMÅLÄSAR KOLHYDRATER)
FÖRSKOLAN I MÖLLERGATA 1893-1933

CELLULOSA ingår i alla växters cellväggar. I spannmål i skall och kärnor. De som andas till sig delar av spannmålets livskraft för att bli näringsämnen.

En sunn sjel i et sunt legeme

Alle foto hele oppslaget: Uken/Oslo Børkv

*God kost.
gode tenner.
god helse.*

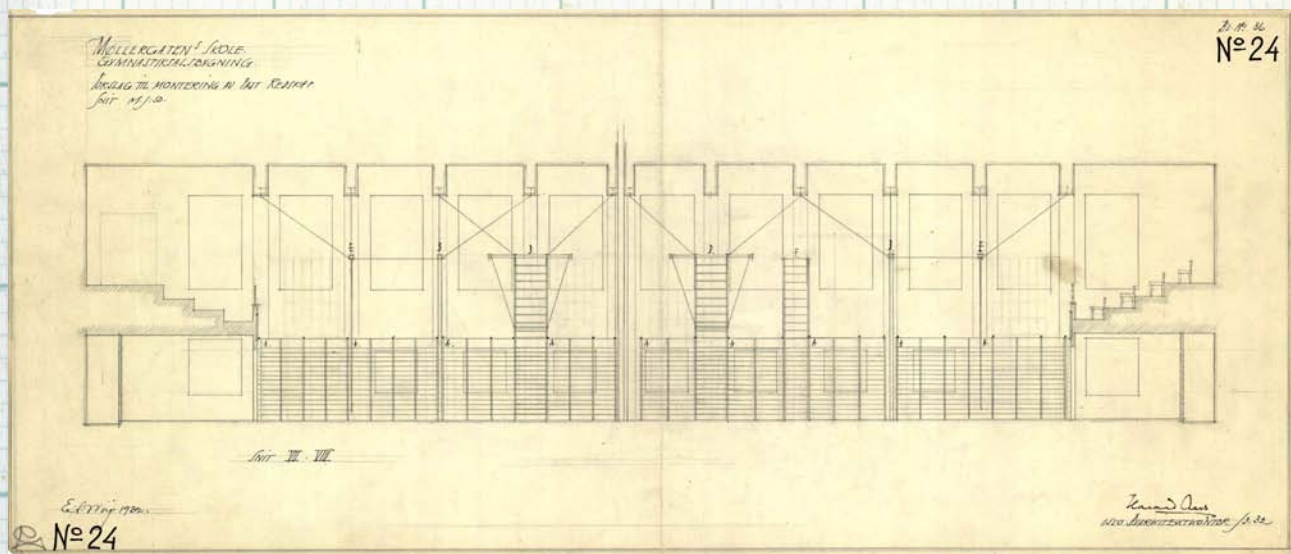

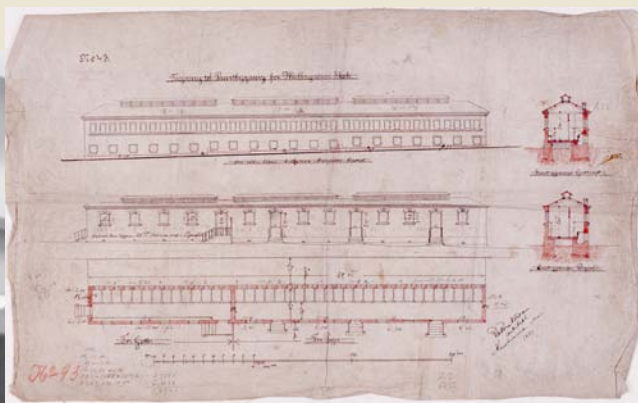
1. Dårlige tenner varierer svikt i fordøyelsen og helse.
2. Dårlige tenner kommer av feilaktig kost.
3. God tannvård og grundig tygging fremmer god fordøyelse og god helse.
4. Gode tenner sikrer en ved riktig kost og god tannpleie.
5. Kosten må daglig gi rikelig av mineraler og vitaminer, som sikrer oppbyggingen og vedlikeholdet av tennene. Kosten må gi tenner og kjeve arbeid.
6. God kost er:
Melk, smør, ost.
Godt stekt brød – minst dags gammelt – og grøt av sammalt, grovt mel.
Poteter, rotfrukter, grønnsaker, frukt, bær.
Egg, kjøtt og især innmat og blod.
Fisk, sild, lever, tran, rogn, melke.
7. Bruk minst mulig:
slikkerier, sirup, sukker – brød og grøt av finstekt mel – sterkt sukrede syltebøyer, marmelader og kaker.
8. Avslutt hvert måltid med tannrensende kost, som gulrot, kålrot, nepe, eple eller andre grønnsaker og frukter.
9. Rens tennene med en god børste kveld og morgen. Før børsten fra tannkjøttet mot tyggelatten. Skyll munnen godt etterpå.
10. Ta vare på melketennene. De er meget viktige for barnets helse og for utviklingen og stillingen av de blivende tenner.
11. Gå ikke med betente tenner. Betennelsen kan spre sykdom i hele kroppen.
12. La – om mulig – tannlæge undersøke tennene 2 ganger årlig fra 3 års alderen.

NORSK TANNVERN

“De eldre tiders store masse av kjertel-svake barn er forsvunnet. I stedet har vi en hær av sunne og friske, gjennomgående meget velkledde barn som smiler med friske tenner og trivelige fjes. Når en har gått som skolelege i Oslo i henimot 30 år, ser en den enorme forskjell der er inntrådt”. Sitatet tilhører dr. med. Johan Lofthus, som i 1961 så tilbake på sin tid i helsestelletts tjeneste. Det var på 1930-tallet man for alvor fikk satt dette i system. Fra 1932 ble det tatt pirquetprøve av alle barn. I 1936 knyttet skolelegevesenet til seg en ortoped og holdningsgymnastikk ble innført. I nybygget på Møllergata lå alt til rette for at elevene skulle holde seg friske og sunne. Gymnastikksalen var stor, selv etter dagens standard. I svømmehallen fikk alle boltre seg en gang i uken, hele året rundt. Dusjer og garderober hørte med, så alle kunne vaske seg rene etter endt dyst.

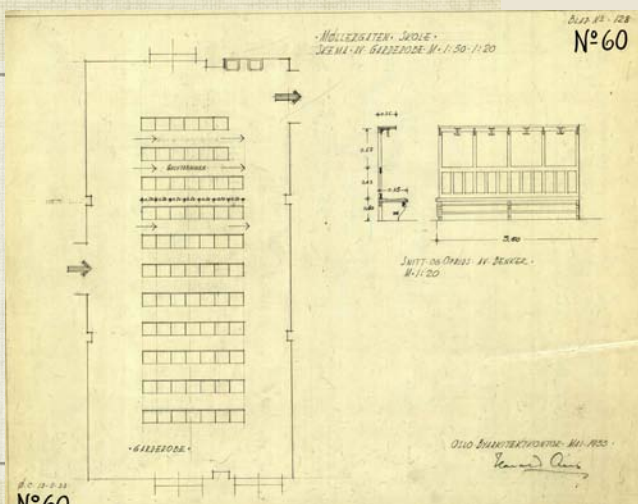

Arkitektene

En skole er nesten som et eget lite samfunn. Klasserom, kontorer, helseavdeling, leiligheter, svømmebasseng, ventilasjon, kjøkken, uteareal, oppvarming - alt dette prosjekterte skolearkitektene ned til minste detalj. Tegningsmaterialet fra Møllergata er en fantastisk kilde til å forstå hvor nitidig og nøyaktig de jobbet. De vakreste akvareller og pennetegninger er bevart, og vi kan se hvordan far og sønn Nordan tegnet fasader, gjerdestolper, priveter og overlysvinduer. Harald Aars spesialtegnet alt interiør til 1933-bygget, se bare på hans utgreiing om hvordan benkene i garderobene skulle plasseres. Fremdeles i dag kan vi finne igjen Nordans smijern og Aars' møblement på Møllergata. En virkelig tidsreise gjennom arkitekturhistorien.

Jacob Wilhelm Nordan

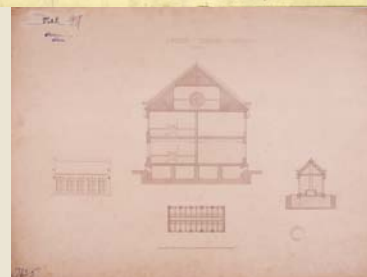
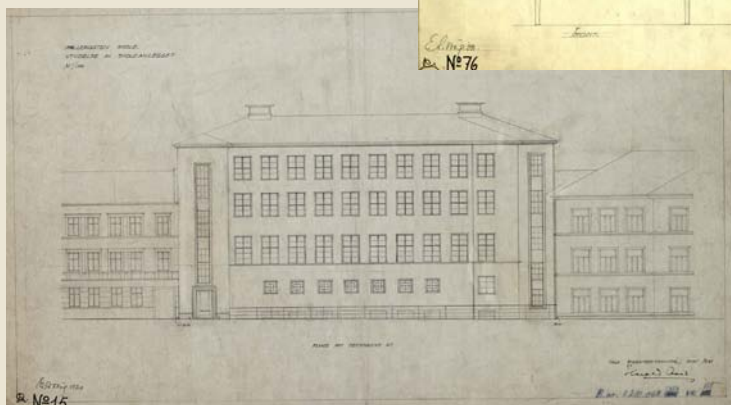
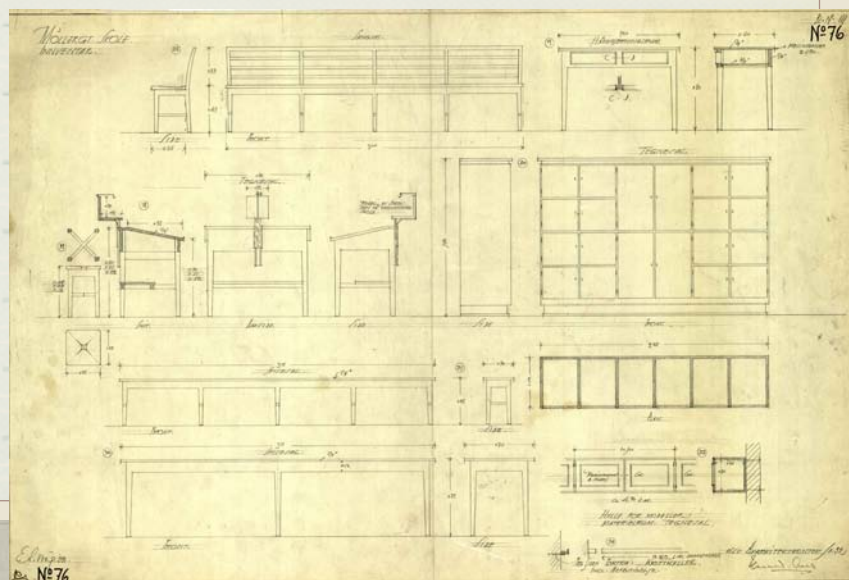
Jacob Wilhelm Nordan (1824 – 1892) var utdannet fra Den kgl. Tegneskole i Christiania under blant andre C.F. Grosch og Johan Henrik Nebelong, samtidig som han gikk i murerlære. Fra 1849-52 arbeidet han som Nebelongs assistent ved oppførelsen av Oscarshall. I 1851 og -53 fikk han statens reisestipend for håndverkere, for blant annet å studere ved Kunstakademiet i København, der han oppholdt seg fra 1852 til 1855. Nordan ble ansatt som lærer ved Tegneskolen i Christiania i 1856, men drev samtidig egen praksis, fra 1887 i kompaniskap med sønnen Victor. Foruten folkeskolene Møllergata og Sagene med om-, på- og tilbygninger på 1800-tallet, tegnet Nordan Oslo katedralskole, senere Hammersborg skole i Akersgaten 73a (oppført 1878 og revet 1976), Christiania Borger- og realskole i Osterhausgaten 22 (oppført 1872-74) og Oslo tekniske skole i Cort Adelers gate 3 (oppført 1888-89). Til dette kommer enkelte utenbys skoler. Han fremstår som en av de mest innflytelsesrike personene i skolebyggeriet før 1890, også gjennom sin lærergjerning på Tegneskolen.

Victor Nordan

Victor Nordan (1862-1933) gikk i kompaniskap med faren i slutten av 1880-årene. Deretter er det vanskelig å skille arbeidene deres fra hverandre, men det er tydelig at samspillet bidrar til å endre kontorets profil i en mer moderne retning. Det virker av arkivmateriale som om Victor var direkte involvert i prosjektet på Møllergata og at han overtok etter farens død i 1892. Det er derfor naturlig å kreditere skoleutvidelsen til de to i fellesskap. Også Victor Nordan hadde en allsidig utdanning og praksis bak seg, fra Tegneskolen og studier i Tyskland og England, og reiser i Vest-Europa og USA. Han hadde også flere verv og satt som medlem i Kristiania formannskap 1899-1901 og som bystyremedlem fra 1901-07. Han er særlig kjent for sine store sykehusprosjekter omkring i landet, med Diakonissehuset (1894) i Lovisenberggaten 15, Ullevål sykehus (1897-1926) og Dikemark (1905) som de første.

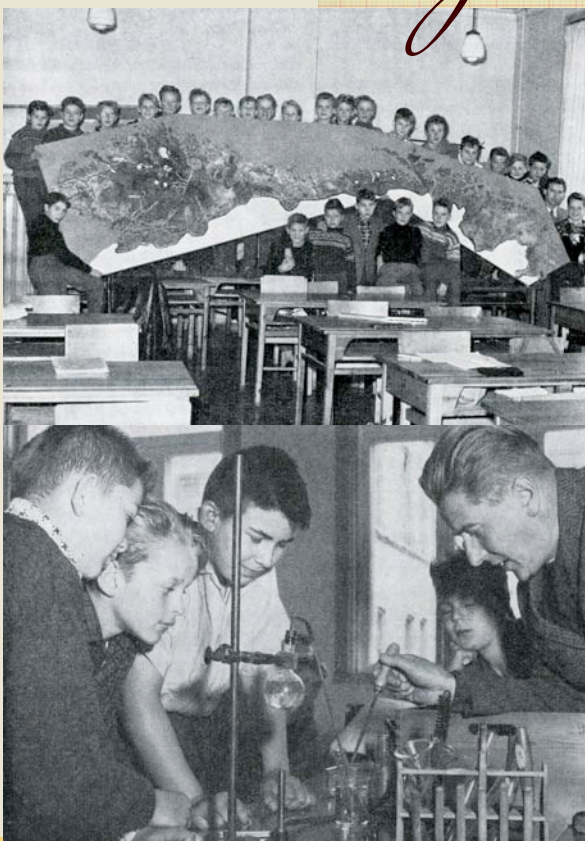
Harald Aars

Harald Aars (1875-1945) hadde praksis ved Thunes mekaniske verksted i årene 1890-91 og var deretter elev ved Kristiania tekniske skole der han ble uteksaminert 1895. Han var tegner ved Ankerske marmorforretning i Halden 1895-97, før han studerte ved Londons Royal College of Art i årene 1897-98. Aars var assistent hos arkitekt Holger Sinding-Larsen 1899-1901, og var deretter ved Kristiania stadsarkitektkontor 1902-04, før han etablerte selvstendig praksis i Kristiania i 1904. Fra omkring 1915 ble Aars tildelt store oppdrag innen boligbygging. Sammen med arkitektene Harald Hals og Lorentz Ree utformet Harald Aars i årene 1915-25 det "Nye Gimle", gjerne kalt Gimlekomplekset. I årene 1920-40 var Harald Aars Byarkitekt i Kristiania/Oslo, og han ledet i denne perioden oppføringen av en rekke boligkomplekser og skoler.

Mot vår egen tid

"Fra Møllergata har jeg mange gode minner" skriver statsminister Einar Gerhardsen i sin hundreårsgratulasjon til skolen i 1961. Han hadde selv vært elev ved skolen, fra 2.-5.klasse. Jubileet ble feiret med stor festivitas. Taler, sang og en forestilling i Folketeateret, der også elevene medvirket. Av Oslo kommune fikk skolen et splitter nytt piano i gave. 1961 var også året da gutter fikk adgang til skolekjøkkenet. Men fortsatt fantes det kjønnsdelte arenaer. Skolens pikekor ble stiftet i 1959, som en følge av at jentene ikke fikk bli med i skolekorpset. Grete Ottosen Espeland forteller: *"Det var guttekorps, og ferdig med det! Ikke noe med jenter her. Slik var det, og vi syns jo det var dårlig."* Først i 1966 ble det slutt på å nekte jentene adgang. I mellomtiden hadde Grete selvsagt meldt seg inn i koret. Hun husker godt skolens hundreårsfeiring. *"Jeg husker vi sto på scenen i Folketeateret og sang i anledning av jubileumsforestillingen vår i 1961, ja - det var stas."*

Utover 1970-tallet begynte skolen å merke alderen. Det hjalp ikke at Møllergata ble vedtatt pusset opp allerede i 1975, pengene ble ikke bevilget, og forfallet fikk fortsette. I 1987 var skolen totalt nedslitt. Aftenposten meldte at en rehabilitering ville koste over 30 millioner kroner og politikerne mente det ville være bedre å legge ned skolen. Da mobiliserte foreldre og lærere. I desember 1988 gikk protestmarsjen "La Mølla leve" med fane og plaketer til Rådhuset. "Vi vil ha skolen pusset opp!" og "Lenge leve Møllergata skole" var blant parolene. Kampen var i gang, og skulle var i fire år. I 1992 hadde skolen bare 45 elever. 4.-9.klasse var blitt flyttet til andre skoler, og snart skulle dørene stenges for godt. Så snudde politikerne. En ny bystyresammensetning ble redningen for Møllergata. Rektor Pål Syrrist hadde helt tiden stått hardt på barrikadene for skolen sin og nå fikk han lønn for strevet. Klassene skulle bygges opp igjen, og skolen fikk penger til rehabilitering. I 1997 sto Møllergata ferdig pusset opp. Da hadde den ikke smakt maling siden jubileumsåret 1961.

I 1989 malte elevene skolens grunnmur i ulike farger, i protest mot brutte løfter om oppussing. Bildene er tatt tidlig på 1990-tallet.

La Mølla leve! Elevene aksjonerer 1989.

Faksimile-Møllergata skole - der asfalten blomstrer

Møllergata i dag

Når Byantikvaren i år har startet fredningsprosessen av Møllergata skole, er det med et fredningsobjekt som må sies å være svært godt bevart. Her kan man oppleve autentisk skolehistorie fra flere ulike tidsepoker. Krumtappene i fredningen er pikeskolen, Bygg B, og de særlig godt bevarte interiørene i bygg C, gymsalen med apparatrom, garderober med benker, svømmehallen og trapperommene. Pikeskolen, som lenge har stått tom, rustes nå opp i tråd med antikvariske prinsipper og skal igjen tas i bruk som skole. Skolens administrasjon holder til på toppen av funksisbygget. I midtbygget, der pedeller, rektorer og skoleadministrasjonen har regjert, finner vi i dag Oslo Skolemuseum. En mer historisk korrekt plassering kunne vel ikke museet hatt?

I de gode, gamle dage...

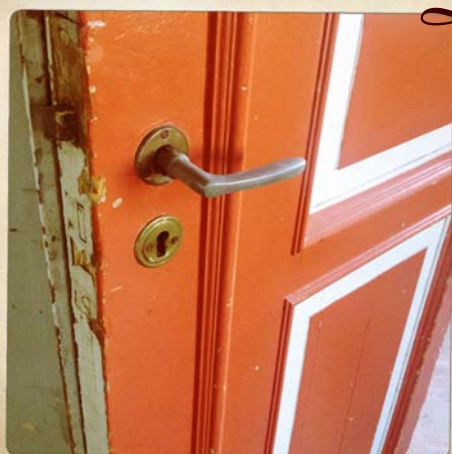

"Det var i 1910 jeg begynte på Møllergata skole. Høytidstemt gikk jeg sammen med mor og ble innskrevet. Som lærerinne fikk jeg fru Grønneberg. Hun var en staselig dame, streng og bestemt. Det gjaldt å gå med kortklipt hår, for ellers tok hun et godt tak der av og til. Til maten drakk hun kokt melk om formiddagen. (...) I annen klasse fikk vi frk. Hildur Hauan. Å, hvor vi elsket henne. Hun var med oss i sorger og gleder. Til jul ble vi budne hjem til henne i Bogstadveien. Vi skulle lære å lage julelenker og kurver, og vi ble rikelig bevertet med kaker og sjokolade. Det gjorde et uutslettelig inntrykk. (...) Frk. Scholdager hadde stramt-sittende drakt og kysehatt. (...) Lærer Nils Aarhus var fanejunker og hadde derfor kun gymnastikk. Han ordnet selvfølgelig marsjen og øvelsen i skolegården 17.mai. Foss og Vaterlands skoler var våre sterkeste konkurrenter. Foss hadde hvite bukser, hvit bluse og en liten hvit gardistlue. Det vakte selvsagt begeistring på Karl Johan. Det var mye fattigdom på Møllergata, og vi kunne ikke konkurrere her, men vi fikk god støtte av lærer Nilsen. "Ta på dere det mor har å sette på dere, men vær rene."

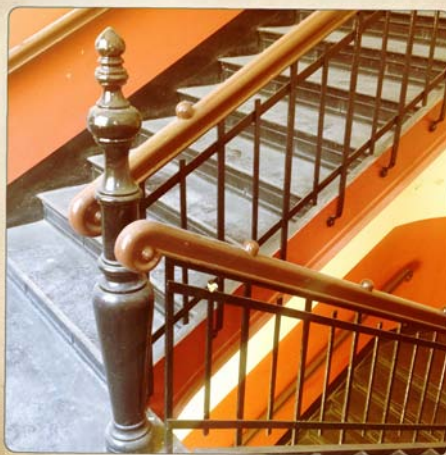
Thorolf Wangerud

Pikeskolen

I bygg B føles det som om tiden har stått stille. Vinduer, brystninger, dører, håndtak, vasker, takbjelker og himlinger er i stor grad inntakte. I trapperommene er de gamle støpejernstrappene bevart, med opprinnelig asfaltbelegg, rekkverk og nydelige håndløpere. Detaljer finnes overalt, for eksempel kikkeshull, og tavler med integrerte termometer. Enkelte dører er skiftet og noen overflater endret, men på loftet finner vi fremdeles de opprinnelige overlysvinduene, fra den gang det var skolekjøkken der.

Funkisskolen

I bygg C finner vi kanskje Oslos best bevarte funkisgymnastikksal. Det tilstøtende apparatrommet er også helt inntakt, med skap med forseggjorte lufteventiler, hyller og ikke minst merkingen som viser hvor hvert apparat skal stå. Svømmehallen ble rehabilitert i 2012 og har beholdt sitt fine funkispreg. I garderobene er benkene plassert langs veggene, ellers er det meste som før, selv de opprinnelige vaskene har blitt tatt vare på, og er nå en del av det nyoppussede anlegget.

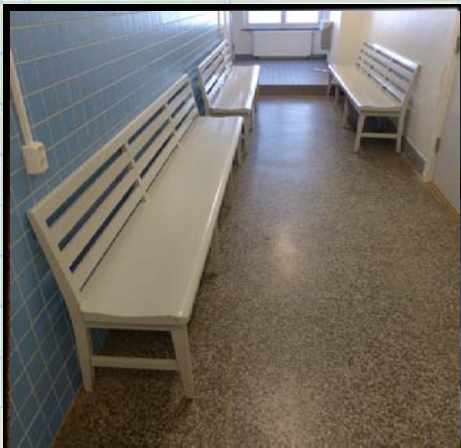
Foto: Ukjent/Oslo Byarkive

Beretning fra jubileumsboken

"De sanitære forhold ved skolen ble først riktig gode da vi fikk den nye gymnastikksalen i 1933. Den er hele 25 meter lang og 14 meter brei og kan deles med fallvegg, så vi til dalig har gymnastikk i to saler. Til hver sal er det løpedusj i garderoben. I 1936 fikk vi svømmehall på 12,5x8 meter. Den har også to garderober for å utnytte bassenget effektivt. Fra den tid fikk barna en obligatorisk svømmetime om uka. Fem kvelder i uka har barna fra Aker-skolene svømming her, med to-tre partier hver kveld. Dessuten bruker 12 turnpartier gymnastikksalen og svømmehallen hver uke. En må i sannhet si at skolens gymnastikksal og svømmehall er et sentrum for idrett om kveldene. Tar en en tur opp i oppgang B eller i badegarderoben, ser en at skoleidretten har nådd et høyt nivå. Her henger i alt 24 diplom for Oslo-mesterskap i ulike idrettsgrener. Dessuten har svømmehallskolene sin egen årlige konkurranse, og der ligger Møllergata som en god nr. 1."

1961

Benkene på galleriet er de opprinnelige fra 1933, tegnet spesielt for skolebygningen. Gymsalen fremstår nærmest som uforandret etter 80 år

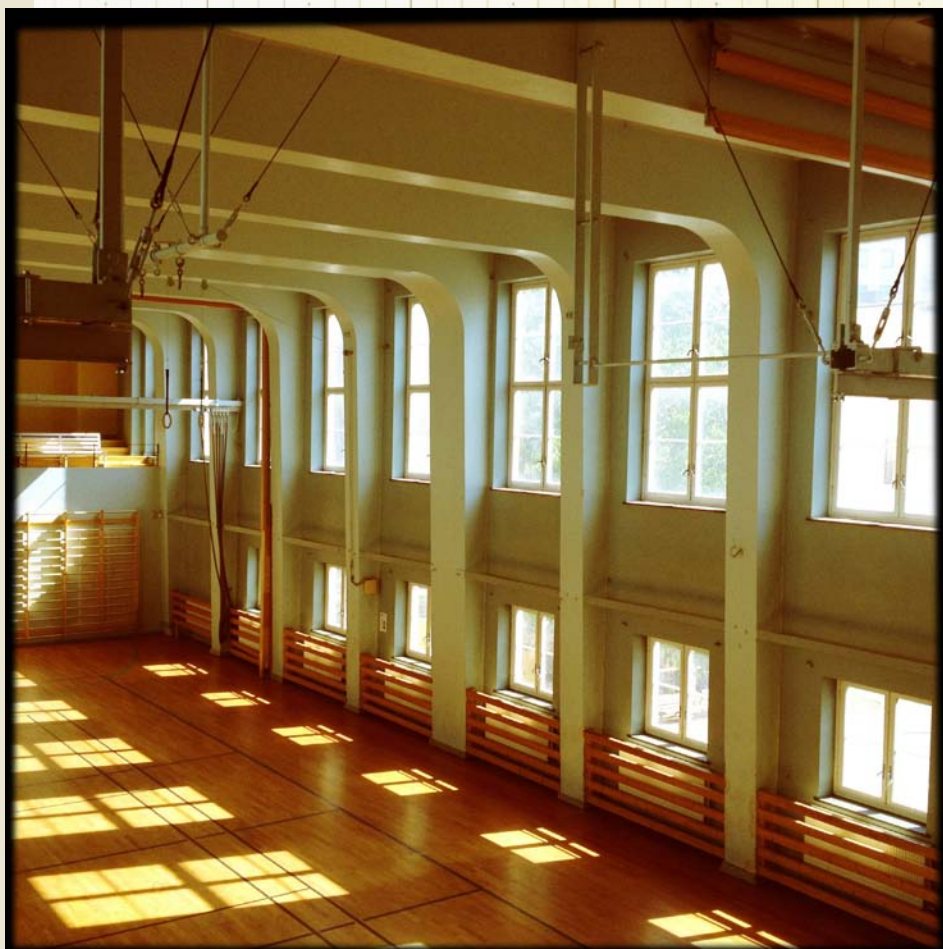

Beretning fra jubileumboken

“Laura Stabell. Kan Oslo oppvise flere gymnastikk-lærerinner som har holdt ut i alle år i et så krevende fag? Hun var en av de første som begynte med den nye kvinnegymnastikken. Jeg husker godt første gang jeg fikk lov til å være med på hennes time med en søt tredje pikeklasse. Det var i den gamle gymnastikksalen, så omgivelsene var ikke flatterende, men jeg så bare yndige, små alfer som danset så lett omkring, gjorde de nydeligste bevegelser, var pusekatter, klappet hunden, balanserte over kloppen, bøyde seg ned og plukket vannliljer. Ved siden av har hun i alle år siden vi fikk svømmehallen hatt det meste av svømmeundervisningen. Hvor mange konkurranser har hun ikke ført pikene fram til å vinne?”

*Bergliot Webjørnsen
1961*

Skolehistorie

Skolehverdag

"Jentene er mote- minded. De synes det er moro å forme mønster og vil gjerne sy klær til seg selv. Mange 7.-klassinger har sydd kjoler av finere stoff til 17.mai. De syr bluser, arbeider med prydsøm og lapping. Siden arbeidet har fått et bestemt mål og skal tjene en hensikt, er også arbeidet blitt lystbetont. Guttene og jentene trives i hånd- arbeidstimene. Guttene i 2. og 3.klasse har hatt handarbeid siden 1915. Stor stas er det når guttene i 3.klasse får sy sin badebukse på symaskin. Gut- tene er som oftest nøyaktige i sitt arbeid. Jentene liker å sy klær til dokker. De måler og lager mønster, klipper og syr og komponerer sine egne mønster til utsmykning. Norske blåtøyer og ull- og bomullsgarn i gilde farger blir brukt."

Paula. Wulff Lund
1961

og arkitekturhistorie

The image displays twelve distinct root vegetable species, each with a detailed illustration of its above-ground foliage and its underground root structure. The illustrations are arranged in three rows and four columns. The first row features carrots, parsnips, beetroots, and rutabagas. The second row includes turnips, Jerusalem artichokes, radishes, and peppercorns. The third row shows shallots, potatoes, onions, and garlic. Each illustration is accompanied by a label in Finnish and a small English translation.

Illustration	Finland Name	English Name
1	Gösterel	Carrot
2	Pastinakk	Parsnip
3	Rödbete	Beetroot
4	Kålrabi, Råbrot	Rutabaga
5	Jordkåll	Turnip
6	Sylteri	Jerusalem artichoke
7	Rödlök	Radish
8	Pöpperröt	Peppercorn
9	Skallök	Shallot
10	Pörr	Potato
11	Kvargök	Onion
12	Kvargök	Garlic

Kristianias skolearkitekter har en dominerende plass i skolebyggeriets historie i Norge. Mange av de samme navnene går igjen som skolearkitekter i byer over hele landet. De mest innflytelsesrike av dem hadde stor påvirkningskraft og fikk betydelig gjennomslag i politiske fora. Gjennom disse kom arkitektene til å prege også andre samfunnsfelt, som kirkebyggeri, og jernbane- og havneutbygging.

Møllergata som kulturminne

Oslo er en eventyrbok, og hver bygning et kapittel. Tilsammen forteller hvert hus, gate, port og trapperom historien om byen vår, om menneskene som har bodd og levet her, og også om de som planla den, og alle deres nyskapende tenkning og ideer. Når Byantikvaren nå starter fredningsprosessen på Møllergata, er det med ønske om å bevare skolen som et viktig kulturminne for ettertiden, med alle sine lag av historie.

Fra fredningsvedlegget:

Møllergata skole har høy bevaringsverdi både som dokumentasjon over hovedstadens og nasjonens skolehistorie, og som viktig skolearkitektur (...). Skoleanlegget har i tillegg høy arkitektonisk verdi og en karakteristisk bygningsstruktur som ga rom for videre utvidelse. Utvidelsene, også den fra 1930-tallet, representerer skolens tilpassning til 1900-tallets moderne undervisning og skoledrift. Etter Byantikvarens vurdering utgjør Møllergata skole et svært viktig historisk skoleanlegg med stor skolehistorisk verdi, høy aldersverdi og høy miljøverdi som del av kulturmiljøet knyttet til Hausmannskvartalene. Anlegget er utformet med et nyklassisistisk preg, med en utvidet fløy og skur i karakteristisk funksjonalistisk stil. Møllergata skole fremstår med stor grad av opprinnelighet i fasadene fra 1890-tallet og fremover. Dessuten er interiørene i den opprinnelige pikefløyen og rektorboligen svært godt bevart, det samme gjelder anleggets trapperom og gymnastikksal. Møllergata skole har derfor meget høy dokumentasjonsverdi, tillegg til den åpenbare arkitektoniske og kulturhistoriske verdien.

I de gode, gamle dage...

"Skolekommissionen anser imidlertid en ordnet og saavidt mulig fuldstændig Indførelse af Legems- og Vaaben-øvelser ved samtlige Byens Almueskoler for en Sag af meget stor Vigtighed, ja, for et uafviseligt Krav til Kommunen. (...) anser Kommissionen det for unødvendigt nærmere at begrunde denne sin Anskuelse; den skal kun gjøre opmærksom på, at foruden de Hensyn, som ligger nærmest for Haand, en harmonisk Uddannelse af Legemets Evner og Kræfter ved Siden af Sjælens, og Hensyn til at gjøre alle Samfundsborgere saa dygtige som muligt til at opfylde sin Værnepligt, saa ha Undervisningen i Gymnastik og Exercits ogsaa i en anden Henseende en pædagogisk Betydning, som vanskelig kan vurderes for høit, idet den nemlig er et ypperligt Middel til at vænne den opvoxende Slægt til streng Orden, Præisjøn og Disiplin."

*Beretning fra
Christiania. Almueskolervæsen
1866-1868*

OSLO FOLKESKOLER

Foto: Ørnefjord/Oslo Museum

Første skoledag 1953...

Prosjektansvarlige:

Fredningssaken: Olaf Steen

Tekst: Olaf Steen, Janne Wilberg og
Tove Solbakken

Lay-out: Tove Solbakken

Foto: Tove Solbakken/Byantikvaren, der ikke annet er oppgitt

Alt tegningsmateriale: Oslo Byarkiv

Plansjer: Oslo Skolemuseum

Litteratur:

Skolen i sentrum Møllergata skole 1861-1961

Møllergata skole - der asfalten blomstrer av Ulla Kusnitzoff
Oslo byleksikon

Oslo kommune Byantikvaren 2013

Byantikvaren